

ти" (функції сексуального об'єкта) в СРСР – як і демаскулізація чоловіків – здійснювалось по іншій лінії: "стать" перестала бути атрибутом індивіда – вона *космізувалася*. Жінкою – класичним сексуальним об'єктом, з постійною готовністю пасивного еротизму розпластанню під Ураном-небом Верховної Влади, що тримає її в найупокоренішій позі завдяки неослабній ерекції своїх мілітарних органів (армія, НКВД-КГБ, міліція, військово-промисловий комплекс) зробилася вся *країна*, зоста частина земної тверді – з тенденцією до розширення, Батьківщина, країна взагалі в усіх зацілілих мовнокультурних традиціях – "жінка": Велика Мати, живородяще лоно; сталінський тоталітаризм (гітлерівський тут усе-таки спинився на півдорозі!) вперше в історії перетворив її на лано Великої Блудниці (матір – на шлюху, тож природно, що російський мат, в основі якого – зняття табу на інцест, став трохи не офіційним жаргоном – в усіх органах влади, від НКВД до партапарату: вони справді це й робили!), – в цій моторошно-грандіозній космогонії і жінки, і чоловіки розчинялися своєю статтю до рівня мікроорганізмів (яка ж стать у мікроба?), бактеріальної флори в неосяжній, розкритій матці Країни" [7, 159-160].

Сьогодні можна виділити дві основні концепції українського постколоніального ґендерного фемінізму, які так плідно та цікаво працюють на ниві української культури: націоналістичний фемінізм та креольський фемінізм, які відрізняються чітко визначеною ідеологічною спрямованістю. Посередині – широке поле дослідниць та дослідників, орієнтованих на так звану об'єктивну програму, коли "ґендеризмів" багато і вони не можуть вписатись в чітко визначене коло певного "-ізму", або як зазначають деякі дослідники, ґендеризмів значно більше, ніж фемінізмів, оскільки існують нефеміністичні ґендерні дослідження.

Як зазначає Сергій Жерьобкін у статті "*Могут ли угнетенные ...?*", или украинский постколониальный феминизм между Ж.-П. Сартром и Ф. Фаноном", націоналістичний український фемінізм насамперед у презентації його такими дослідницями, як С. Павличко, О. Забужко, Т. Гундорова, В. Агєєва та Н. Зборовська є надзвичайно сильно заангажованим націоналістичною ідеологією українства. Він свідомо ставить понадфеміністичні завдання, а саме перекодувати українську культуру із народницької на лицарську або шляхетську, що, звичайно, відрізняє український фемінізм як революційний і до того небувалий у світі проект. Виростає таке завдання із в цілому надто добре, на думку автора, засвоєної концепції М.Богачевської-Хомяк про особливості минулого українського фемінізму за формулою: "Фемінізм і націоналізм – одна монета спільного житку" [5]. "Як я вже писав у статті "Насолода бути українкою: натхнення постколоніальності в українських ґендерних дослідженнях"... з кінця 1990-х в Україні реалізується жіночий феміністський націоналістичний літературознавчий і літературний проект, розпочатий літературним

критиком та перекладачкою Соломією Павличко (1958-1999) та продовжений в працях групи українських жіночолітературознавців та письменниць, ...котрий маркірує себе одночасно і як "постколоніальний". Головним його завданням в якості постколоніального є перегляд традиційної, за визначенням С.Павличко, версії українського націоналізму, "успадкованої нами, – як уточнює цей спільно задачу О. Забужко, – від СРСР в колоніальній, народницько-етнографічній модифікації". Саме звідси... актуальне завдання розробки нового, більш сучасного варіанту націоналістичного фемінізму – тобто як фемінізму "постмодерністично-деконструктивістського", здатного за рахунок розвитку "своєї власної", тобто незалежної від російської і тим більше радянської, культури здійснити новий культурний проект "інтелектуальної деколонізації", або "української реконксти" засобами "магії текстів". Тільки тоді буде вирішене і головне політичне та економічне завдання нової національної держави Україна – ліквідація "російського імперського дискурсу", який здійснюється "ціною колабораціонізму певної частини національних еліт" [6].

З усього випливає, що група феміністів-дослідників, яку очолює І. Жерьобкіна, орієнтується на принципово іншу парадигму єдності із великим Іншим – російською культурою та більш широко – культурною реальністю, не вбачаючи особливостей в Україні. Таку позицію із повним правом можна визначити як креольський фемінізм, хоч самі автори уникають самовизначення при досить чітко артикульованій у цілому ряді робіт ідеологічній спрямованості їх розробок. Зокрема до таких робіт варто віднести "Женское политическое бессознательное".

Таким чином, дослідження ґендерних ідентичностей є сьогодні однією із найцікавіших проблем української ґендеристики, а відтак і соціогуманітаристики в цілому.

1. Бартків О.С., Дурманенко Є.А. Особливості ґендерної соціалізації особистості // ґендерні стереотипи індивідуального здоров'я: Матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (3 жовт. 2007, м. Луцьк), – Луцьк, 2007. – 233 с. – С.7 – 12.
2. Батлер Д. Присвоєне телом ґендера: філософський вклад Симони де Бовуар // Жінчини, познание и реальность. Исследования по феминистской философии. – М.: Росспэн, 2005. – С. 292 – 303.
3. ґендер (gender) // Енциклопедія постмодернізму. – К.: Вид-во Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2003. – С. 107 – 108.
4. Долімор Д. Сексуальне дисидентство. Від Августина до Вайлда, від Фрейда до Фуко. – К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. – 558 с.
5. Жерьобкін С. Наслаждение быть украинкой: вдохновение постколониальности в украинских гендерных исследованиях // Гендерные исследования. – № 15. – 2007. – С. 272 – 295.
6. Жерьобкін С. "Могут ли угнетенные ...?", или украинский постколониальный феминизм между Ж.-П. Сартром и Ф. Фаноном // <http://www.gender.univ.kharkov.ua/gurnal> 7. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі, або Знадоба до української ґендерної міфології // Хроніки від Фортінбраса – К., 1999. – С. 152 – 193.
8. Основи теорії ґендеру: Навчальний посібник. – К.: "К.І.С.", 2004. – 536 с.
9. Пушкарєва Н. ґендерные исследования // http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/GENDERNIE_ISSLEDOVANIYA.html
10. Таран Л. Жіноча роль // Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX – початку XX століття. – К.: Грані – Т, 2007. – 192 с.

Надійшла до редколегії 25.09.10

Н. Авер'янова, канд. філос. наук

СУЧАСНА УКРАЇНЬКА ЕЛІТА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Аналізується стан сучасної української еліти. Показано, що для розбудови української державності необхідне почуття національної єдності всіх елітарних груп та узгодження ними стратегічних перспектив розвитку нації.

The condition of the modern Ukrainian elite is analyzed in the article. It is shown, that for the further development of the Ukrainian Statehood the feeling of the national unity of all elitist groups and agreement by them about strategical perspectives of the nation's progress is necessary.

Для розбудови незалежної суверенної України необхідні особистості, які здатні адекватно оцінювати ситуацію в країні, намічати перспективи розвитку майбутнього держави, бути провідниками нації. Тому про-

блема формування національної еліти особливо актуальна, адже саме на еліту покладаються завдання формулювати і реалізовувати національну ідею, фор-

мувати культурне середовище, пропонувати стратегічні цілі розвитку країни.

Ідеї, які можна віднести до теоретичних засад елітології зустрічалися ще в працях Геракліта ("найкраща особа"), Платона (правління аристократії), Н. Макіавеллі (він у деталях розробляв технологію утримання влади і збереження лідерства). З одного боку, Н. Макіавеллі вважали одним з найкращих політиків, а з іншого, – політичним циніком, проте він заклав у теорію еліти наукові основи. На межі XIX – XX ст. концепція еліти отримала наукове обґрунтування у дослідженнях В. Парето, Г. Моски, Р. Міхельса. У подальшому коло вчених, зацікавлених даною проблемою, значно розширилося – Р. Арон, Д. Белл, Дж. Бернхем, М. Вебер, А. Каплан, Г. Лассуел, К. Манхейм, Р. Міллс, Х. Ортега-і-Гасет, Дж. Сарторі, А. Тойнбі, Дж. Хейлі та ін. Розвиток теорії еліти у західній філософській думці сприяв виникненню концепцій еліти у вітчизняній науковій літературі, серед яких найбільш ґрунтовними розробками стали праці Д. Донцова та В. Липинського. У радянський період теорія еліти не розроблялася, адже суперечила тогочасній існуючій державній ідеології щодо поділу на "вибрану" меншість, яка керує суспільством та "неорганізовану" більшість, що є об'єктом керування. Іншими словами, існувала заборона на тему еліти як "класового" утворення. Якщо й зустрічалися окремі праці на радянському просторі, то проблема еліти поставала, передусім, лише як об'єкт наукової критики. Дослідження концепцій еліт стали актуальними після отримання Україною незалежності. Різні аспекти проблеми еліти (історико-філософські та соціально-філософські) представлені у роботах таких українських учених, як В. Андрущенко, З. Атаманюк, К. Баранцева, А. Бичко, Н. Бойко, В. Горський, О. Дацаківська, В. Журавський, О. Забужко, Ю. Конотопцева, О. Крюков, О. Кучеренко, Б. Кухта, О. Лазоренко, Л. Мандзій, М. Михальченко, К. Михайльова, О. Потехін, О. Парохонська, М. Пірен, Н. Теплохова, М. Шульга та ін. На проблему еліти звертали увагу вчені з української діаспори: Г. Грабович, Д. Дорошенко, Є. Маланюк, І. Лисяк-Рудницький, Я. Пеленський.

Базовою у теорії еліти є дихотомія "еліта – маса". Попри значні розбіжності в розумінні поняття "еліта", є й об'єднуюча риса – здатність еліти брати на себе відповідальність за долю суспільства. Еліта – це особлива група людей, яка завдяки своєму інтелекту, нестандартності мислення і неординарності дій, завдяки своєму культурно-духовному розвитку і високим моральним якостям, стає "обраною" у різних сферах суспільного життя (політиці, мистецтві, науці, бізнесі, спорті). "Еліта – це те найкраще, відбірне, рафіноване, виплекане високою культурою мислення, моралі й діяльності..." [2, с. 57]. Якість еліти визначається якістю суспільства, і навпаки, еліта багато в чому детермінує формування суспільних пріоритетів, духовних цінностей, культуру мислення, мистецькі уподобання та ін. Відсутність еліти в державі призводить до негативних і тяжких наслідків: економічної слабкості, політичної нестабільності, культурної деградації, неконкурентоспроможності на міжнародній арені. Причиною виродження еліти є ігнорування морально-духовних й інтелектуальних цінностей. Чим бідніша країна, чим слабше розвинуті демократичні та соціальні права громадян, тим менше шансів для формування і розвитку повноцінної національної еліти.

Еліті властиві якісні показники, такі як елітарність та елітність. Однак і в ЗМІ, і в наукових виданнях можна зустріти ототожнення цих понять. "Це два різні поняття, які характеризують різні, хоч і схожі явища: елітність – формальну приналежність людей до еліти; елітарність

– наявність певних якостей, психічних особливостей, які дозволяють їм бути елітою" [3, с. 157]. Елітна особа може й не бути носієм якості елітарності, а елітарна особистість, в свою чергу, може навіть не входити до привілейованого шару в соціальній структурі суспільства. Елітарність співвідноситься з творчістю, креативністю, шляхетністю, ерудицією, відповідальністю, здатністю до самовдосконалення, з вмінням самостійно мислити та вести за собою інших людей тощо. Шлях до елітарності є непростим і тернистим. Необхідно усвідомлювати, що бути причетним до еліти – це не тільки влада й посади, а передусім, великий обов'язок і велика відповідальність перед нацією. Тому слід розрізняти справжніх представників еліти і тих, хто лише за зовнішніми ознаками зараховують себе до еліти, проте не мають відповідних якостей і здібностей.

Роль еліти в суспільстві багатозначна, за своїми функціями вона розподіляється на класи і типи. Багато вчених зазначає, що в суспільстві існує стільки типів еліт, скільки є видів людської діяльності. Так, наприклад, К. Манхейм виділяв наступні типи еліт: політичні, організаційські, інтелектуальні, художні, моральні і релігійні. Г. Лассуел і А. Каплан запропонували свою класифікацію: 1) ті, хто реалізує офіційну владу; 2) шляхетні; 3) "справедливі"; 4) "популісти"; 5) "мужні"; 6) багаті; 7) спеціалісти; 8) ідеологи. Р. Міллс дав деталізовану класифікацію еліт американського суспільства: 1) "локальні приятельські сфери"; 2) "чотириста еліт метрополії (коло багатих нью-йоркських родин); 3) "слави" (зірки кіно, театру, спорту тощо); 4) "великі багатії"; 5) "топ-менеджери"; 6) "багатії світу корпорацій"; 7) "політичне керівництво" [9, с. 3]. Тому цілком логічно, що в українському суспільстві виділяють такі види еліт: політичну (представники державних органів влади, урядовці, керівники політичних організацій і партій), підприємницьку (банкіри, підприємці), військову (військові службовці), наукову (вчені, дослідники), мистецьку (артисти, художники, музиканти, видатні працівники української культури), релігійну (ієрархи, церковні діячі) та ін.

Еліта краще за будь-яку іншу групу в суспільстві виконує певні соціальні функції. Існує кілька базових соціальних функцій: світопізнання, державне управління й безпека, економіка. У зв'язку з цим виокремлюють і елітарні групи – духовну (інтелектуальну), політичну, економічну [3, с. 170; 4, с. 103]. Кожна з цих названих груп виконує власний комплекс обов'язків, які різняться між собою, тому критерії належності до певної елітарної групи також різні. Це і лідерство у певній сфері діяльності, і пріоритети у житті, і професіоналізм у виконанні своєї роботи, і матеріальне становище у суспільстві та ін. Окрім цього, до критеріїв належності до певної елітарної групи відносять й індивідуальні якості особистостей: талант, креативність, творчість, інтелект, ерудиція, переконання, відданість певним ідеалам, харизма та ін.

Духовна (інтелектуальна) еліта накопичує, зберігає і поширює знання, традиції, етичні норми. Вона має здатність генерувати цінності та норми, передавати знання й ресурси, створювати інноваційні технології. Істотними якостями духовної (інтелектуальної) еліти є рівень освіти, інноваційність мислення, професійний успіх і визнання, творчі здібності, креативність, мотивація діяльності тощо. Інтелектуальна еліта повинна виконувати в суспільстві наступні ключові функції: інтеграційну, трансляційну, ціннісно-нормативну, інноваційну, пізнавальну, консультативну, комунікативну, контролюючу [7, с. 18]. Сьогодні, за твердженням К. Михайльової, найбільш яскравими якостями української інтелектуальної еліти є високий рівень інтелектуального капіталу, освіти, культури, а також – інтелігентність,

інноваційність мислення, творчий підхід до вирішення завдань, висока результативність професійної діяльності та ін. Представники української інтелектуальної еліти найчастіше спираються на професійні й морально-етичні ресурси у своїх соціальних практиках [6]. Але викликає занепокоєння те, що маємо слабо представлену прошарок інтелектуальної еліти у верхівці українського суспільства, адже саме інтелектуальна еліта формує інтелектуальний і духовний потенціал нації. Інтелектуальну еліту визначає не кількість академіків, докторів, кандидатів наук, заслужених діячів культури й мистецтва, а їхні реальні розумові та креативні здібності, ефект їхнього розуму й творчості у всіх сферах суспільного життя. Інтелектуальна еліта має забезпечувати вплив розуму та духовності як самостійних сил, що визначають соціальні дії. Вирішальне значення щодо формування інтелектуальної еліти має система освіти.

Політична еліта. Це група впливових людей, які мають престиж і привілейоване становище в суспільстві. Вони безпосередньо і систематично беруть участь у прийнятті рішень, пов'язаних з використанням державної влади. До складу політичної еліти входять особи, що обіймають керівні посади. Політичне управління є найбільш суттєвою функцією політичної еліти. В ідеалі політична еліта виконує свої функції в суспільстві, якщо: 1) вирішує проблеми, які поставлені перед державою, тобто, якщо в її діяльності домінують не свої вузькокорпоративні інтереси, а, найперше, інтереси всього суспільства; 2) забезпечує участь представників різних соціальних прошарків в керівництві суспільством, коли вектор її діяльності направлений на розширення демократичних начал; 3) здатна забезпечити оптимальне для даних умов співіснування демократизму і професійності в керівництві; 4) вміє налагоджувати демократичні стосунки не лише з громадянським суспільством, а й з іншими елітарними групами, при цьому поважає їхню відносну самостійність і професійність, не застосовує по відношенню до них ідейну диктатуру та політичні репресії; 5) будує демократичні стосунки між суб'єктами, що входять до її складу; 6) забезпечує максимально можливий для даних історичних умов демократизм у процесі пошуку рішень та чітко впроваджує їх у життя; 7) на основі вищезазначеного спостерігається розквіт економіки, освіти, науки, культури.

Ефективність і напрям змін, які відбуваються в Україні значною мірою залежать від стану і поведінки політичної еліти. Якість політичної еліти багато в чому залежить від того, наскільки вона відкрита для найбільш активних і освічених особистостей із інших елітарних груп, наскільки ефективно діють "фільтри" для випадкових і аморальних осіб.

В сучасних умовах відбувається процес формування нової української політичної еліти. Характерною її рисою є те, що вона складається з ідеологічно розрізнених осіб, не згуртованих фракцій, а також спостерігаються і суттєві регіональні відмінності. Проте є надія, що демократичні процеси в державі, які здійснюються найсвідомішою частиною політичної еліти, призведуть у майбутньому до утворення справжньої української політичної еліти.

Економічна еліта, найперше, накопичує капітал. Одні сучасні дослідники вказують, що економічна еліта є "суперелітою", саме вона стоїть на чолі держави, має значний вплив на уряд країни та на інші еліти, які лише керуються вказівками супереліти. Більше того, економічна еліта, впливаючи на уряд, "купує" політиків. Інші дослідники дотримуються думки, що економічна еліта, звичайно, впливає на суспільно-політичні процеси в

країні та на прийняття певних рішень урядом, але ці впливи значно гіпертрофовані.

Нині економіка України "працює не на інтереси цілої нації, а на фантастичне збагачення і престижне споживання кількох сотень родин..." [5, с. 34], що безумовно гальмує рівень економічного й соціального розвитку країни. Разом з тим "28 % населення проживає за офіційною межею бідності, яку визначено як 100 дол. витрат для однієї особи на місяць" [8, с. 6]. В українському суспільстві спостерігаються неоднозначні тенденції змін масової свідомості та психології громадян. З одного боку, – відчуття соціальної незахищеності за умов сучасної соціально-економічної кризи, а звідси – невпевненість у майбутньому, масова недовіра до політичної еліти, глибоке розчарування у дієздатності демократичних політичних інститутів, а з іншого боку, – посилюються гуманістичні цінності та їхній пріоритет, спостерігається неприйняття насильницьких форм у розв'язанні суспільних проблем, зростає національна самосвідомість українців, формується правова культура, громадянське суспільство. Тому українська економічна еліта повинна перейматися не лише зростанням власних статків, а й створенням життєздатної та конкурентноспроможної системи господарювання, забезпеченням ефективності модернізації економіки країни. Для цього необхідне почуття національної єдності всіх еліт України та узгодження стратегічних перспектив розвитку нації.

На даному етапі формування української еліти велику увагу приділяють ролі політичної еліти у розбудові держави, а значимість наукової, мистецької, релігійної, військової еліт здебільшого залишається поза увагою вчених. Проте "всі еліти важливі, всі необхідні для збалансованого суспільного розвитку. Головне, щоб вони були на рівні актуальних суспільних потреб і ефективно виконували свої функції" [3, с. 170]. Українська еліта, спираючись лише на економічний та політичний раціоналізм, збільшує прірву, з одного боку, між політичною елітою та елітою бізнесу і, з іншого боку, інтелектуальною елітою. У сьогоднішній існує дефіцит інтелекту в різних сферах суспільного життя, його низька затребуваність, що у подальшому може стати чинником гальмування розвитку української держави. "Пріоритетом України повинна стати "економіка знань", у якій інтелектуальні ресурси приносять значно більший прибуток, ніж природні" [8, с. 7].

Безперечно, лави української еліти, найперше, повнюються випускниками ВНЗ, тому ціла низка інституцій сучасного українського суспільства повинна турбуватися про постійне удосконалення системи національної освіти та виховання [1]. Особливе значення тут слід приділяти процесам, що сприяють формуванню ціннісних орієнтацій молоді. Її необхідно зосередити на патріотичному вихованні, адже почуття патріотизму передбачає певну ієрархію ціннісних орієнтацій, у відповідності з якою почуття і усвідомлення обов'язку особистості перед нацією, перед своєю Батьківщиною, пріоритет національних цінностей перед індивідуалістичними, є визначальними. Патріотизм породжує повагу до своєї національної історії, мистецтва, традицій, взагалі гордість за свою націю, прагнення до її цивілізаційного поступу, він нероздільно пов'язаний з національною самосвідомістю особистості. Формування патріотизму зумовлене не тільки суб'єктивною, емоційно-моральною сферою особистості, але й об'єктивними умовами. Водночас, патріотизм – це не лише любов і повага до нації, це і почуття необхідності постійної боротьби за політичну, економічну й культурну свободу своєї нації. Можна стверджувати, що негаразди у нашій державі породжуються саме відсутністю патріотизму в

значної частини населення України, особливо у адміністративній еліті певних регіонів.

Отже, культурність, чесність, професіоналізм і патріотизм – обов'язкові якості, що повинні стати невід'ємною складовою української еліти. Формування еліти – це систематичний процес, методологічною базою якого постають демократичні цінності та національна єдність. Українська еліта (інтелектуальна, політична, економічна) найперше має бути національною елітою, тобто, окрім професійної компетентності та високих моральних якостей, вона повинна бути носієм національної ідеї, вкоріненою в українську культуру. Цим національна еліта відрізняється від бюрократично-номенклатурної верстви. Лише національно свідомою елітою може забезпечити високий рівень економічного і соціального розвитку країни, реалізувати демократичні цінності.

1. Авер'янова Н. Сучасне студентство у контексті формування національної еліти України / Н. Авер'янова // Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. Серія "Українознавство". – Вип. 14. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2010. – С. 30 – 32. 2. Білополий В. В., Руденко С. Г. Проблема української еліти з точки зору її елітарності / В. В. Білополий, С. Г. Руденко // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2008. – 12. – С. 56 – 58. 3. Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія і практика трансформації / В. С. Журавський, О. Ю. Кучеренко, М. І. Михальченко. – К., 1998. – 264 с. 4. Занік Я. М. Типи, поняття та класифікація еліт в історичному контексті // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2008. – № 11 (129). – С. 101 – 105. 5. Лосев І. XXI ст.: новітня бездержавність українців / Ігор Лосев // Українознавчий альманах. – 2010. – Вип. 2. – С. 33 – 36. 6. Михайлова Е. Г. Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений. Монография / Е. Г. Михайлова. – Х.: Изд-во НАУ, 2007. – 575 с. 7. Михайлова К. Г. Интеллектуальная элита современного общества: особенности формирования та діяльнісний потенціал. Автореф. дис. ... д-ра соціол. наук: 22.00.01 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Х, 2008. – 32 с. 8. Попович М. Українська модель суспільного розвитку: бажання і реальність / Мирослав Попович. – Філософська думка. – 2010. – № 2. – С. 5 – 11. 9. Шульга М., Потехін О., Бойко Н., Парохонська О., Шульга Т. Правляча еліта сучасної України. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 1998. – 68 с.

Надійшла до редколегії 25.10.10

О. Литвиненко, асп.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ПРОБЛЕМНОМУ КОЛІ СУЧАСНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА

В статті аналізується інформаційна безпека України в проблемному колі сучасного українознавства. The information's security of Ukraine in the problems' circle of the Ukrainian Studies is analyzed in the article.

Однією з основних характеристик сучасного глобалізованого світу є різке збільшення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб, держав. Зростаючі потоки інформації все більше впливають на політичні, економічні, культурні та інтеграційні процеси. Інформація лежить в основі прийняття рішень – політичних, соціальних, культурних чи бізнесових. Стратегічною метою будь-якої демократичної держави є формування і становлення власного інформаційного простору – сукупності доступних у країні інформаційних джерел і потоків. Тому важливо, щоб інформаційною діяльністю займалися спеціалізовані установи й організації, особливо в період економічної чи політичної кризи. Актуальність даної теми зумовлюється тим, що у сучасних умовах розбудови державності України першочерговими за важливістю є питання, пов'язані із захистом національної безпеки країни. Слабка інтегрованість України у світовий інформаційний простір, використання інформаційного вакууму для підриву авторитету держави на міжнародній арені, неконтрольоване насадження цінностей і стереотипів західного світу та інші численні інформаційні загрози її національній безпеці засвідчують: вивчення чинників, що впливають на захист і контроль національного інформаційного простору, нині, як ніколи, є вельми актуальним і значущим.

Сутнісні зміни у сучасному суспільстві, глобалізація інформаційної діяльності аналізуються у працях О. Андрєєвої, Т. Барташук, В. Вергуна, О. Литвиненка, Г. Почепцова [1; 2; 4; 10, 16]. Такі дослідники, як Я. Воскобойников, Д. Григораш свою роботу спрямовують на вивчення особливостей агенційної журналістики, теоретичне обґрунтування діяльності інформаційних агентств [6; 7]. Дослідження історії розвитку і специфіки діяльності світових та українських інформаційних агентств висвітлено у працях О. Бочковського, О. Коновця, Ю. Нестеряка, О. Пантелеймонова [3; 8; 12; 14; 15]. Зазначені науковці вивчають узагальнено всі засоби масової інформації, досліджуючи побіжно й інформаційні агентства [5; 9; 11; 16; 17]. Окремі аспекти питання інформаційної безпеки вивчались у працях Р. Арона, В. Баркова, І. Бекешкіної, Д. Белла, М. Вебера, О. Власюка, Г. Волинки, К. Гаджиева, Є. Головахи,

О. Данильяна, Р. Дарендорфа, С. Кара-Мурзи, С. Ліпсета, Н. Лумана, М. Маколі, Г. Мангоффа, Б. Парохонського, Т. Парсонса, К. Поппера, Н. Смелзера, С. Стояновича, О. Тоффлера, Ф. Фукуями, Я. Щепанського та ін. Але проблема інформаційної безпеки в контексті сучасного українознавства ще не досліджувалася. Тому метою даної статті є вивчення досвіду, місця й ролі інформаційних агентств України у вітчизняному та світовому інформаційних просторах, а також їхня практика у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

Відомо, що об'єктом сучасного українознавства є реальний український світ, який творився і трансформувався упродовж тисячоліть і сьогодні репрезентує суть буття і свідомості українців як нації. Предметом українознавства є українство як загальноцивілізаційний феномен, закономірності та особливості його формування і розвитку в часо-просторовому вимірі як на теренах України, так і поза ними [13, с. 43]. Український світ – це онтологічна реальність, об'єднана в цілісність певними соціокультурними, етнонаціональними, суспільно-історичними, гео економічними, геополітичними ознаками. Визначальними категоріальними характеристиками українського світу є цілісність, універсальність, самобутність, самодостатність, саморозвиток, єдність і взаємоопосередкованість усіх його вимірів [13, с. 45], серед яких є й інформаційний вимір.

Інформаційний вимір українського світу є наскрізним, оскільки він пронизує буття української спільноти від найдавніших часів до сьогодення (від етнокультурної інформації – до сучасної суспільно-політичної, соціально-економічної та геополітичної інформації). Тому без комплексного урахування впливу інформаційного чинника на процеси етнічного й національного розвитку української спільноти, а також на стійкість і стабільність українського соціуму в транзитивних умовах оптимальне вирішення багатьох невідкладних проблем українства є неможливим. Оскільки суттєвою характеристикою транзитивних суспільств є апріорна небезпека, то важливим завданням сучасного українознавства є не тільки науковий аналіз проблеми забезпечення національної безпеки в умовах трансформаційних зрушень, але й мінімізація негативних наслідків вже здійснених пору-